

Конституційне право; муніципальне право

УДК 342.1:342.7:37.01

Карпінський Борис Андрійович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Karpinsky Borys

*Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Public Administration and Business Management
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0001-5996-7724*

Карпінська Олена Борисівна

*кандидат юридичних наук, адвокат
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Karpinska Olena

*PhD in Law, Lawyer
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0001-7698-8404*

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІОЛОГІЙ ЛІДЕРСТВА Й
АГРЕСИВНОСТІ: КОНЦЕПТ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО
ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ В МИРНИЙ ТА ВОЄННИЙ ПЕРІОДИ
LEGAL BASIS OF LEADERSHIP AND AGGRESSION
STRATEGYOLOGYES: THE CONCEPT OF STATE-CREATING
PATRIOTISM OF NATION IN PEACE AND WAR TIMES**

Анотація. Синтезовано, що лідерство – це владно-управлінське вміння відчувати потребу й впливати на інших членів суспільства (індивідуумів, громаду, підрозділу, колективу, держави чи груп держав);

бути ефективнішим в очах інших, через свою переконливу здатність впливати на них з метою реалізації ним ініційованих управлінських рішень. Водночас, стратегіологія лідерства полягає в розробці й реалізації конкретної програми, плану чи стратегії для досягнення успіху в лідерській діяльності, тобто забезпечуючи через неї ефективність прийнятих управлінських рішень в правовому полі.

Виділено, що агресивність – це ситуативний (вибухопроявний) стан, який характеризується афективними загостреннями (тобто спалахами гніву, злоби) і проявляється через імпульсивну поведінку, яка спрямована на об'єкт, що її обумовив, або його стосується.

Обґрунтовано, що спільною правовою ознакою стратегіологій лідерства та агресивності з концепту державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану виступає значна акцентуація на нарощування патріотизму нації через активізацію почуття єдності, гордості за свою країну та бажання захищати її інтереси, навіть на полі бою. Обидві стратегіології також обумовлюють мобілізацію різнопланових ресурсів та згуртування нації (підтримка влади, волонтерська діяльність, служіння і спільні зусилля для захисту держави).

Доведено, що принциповою суперечністю глобалізаційних процесів, на яку практично не звертають увагу, стає вихід на перші позиції у державотворенні ідеології агресивності та її загрозлива концентрація під впливом ринкових трансформацій. Виділено, що раніше дана агресивність відчутно стримувалась відстанями та часовими просторами то нині, за рахунок стрімкого прискорення темпів науково-технічного прогресу та комунікаційних зв'язків, вона стає все більш активною і руйнівною силою, підкріплюючись й військовим забарвленням та насильством. За умови, що така агресивність стає визначальною політикою наддержавних утворень та транснаціональних компаній, тоді втрачається перспектива економічного зростання для менш розвинених держав. Обґрунтовано, що

агресія може агрегуватись та призводити до фінансово обтяжливих і небажаних наслідків, особливо в епоху гонки технологічних переваг й продукування суперозброєнь.

Зазначено, що правовими відмінностями у мотивному механізмі цих стратегіологій виступають цілі та завдання. Зокрема, у стратегіології лідерства, головною метою може бути підтримка миру, стабільності та співпраця в міжнародному товаристві, тоді як у стратегіології агресивності цілі можуть бути спрямовані на розширення владних повноважень, території чи досягнення конкретних політичних вигод. Окрім того, в стратегіології агресивності використовуються агресивні військові засоби та методи, включаючи війну й агресію, тоді як у стратегіології лідерства наголошується на дипломатії, співпраці та мирних засобах досягнення цілей.

Ключові слова: *правовий підхід, стратегіологія лідерства, стратегіологія агресивності, державотворчий патріотизм нації, права людини, пріоритет, управлінські рішення, воєнний стан.*

Summary. *It is synthesized that leadership is a power-management skill to feel the need and influence other members of society (individuals, community, unit, collective, state or group of states); to be more effective in the eyes of others, due to his persuasive ability to influence them in order to implement management decisions initiated by him. At the same time, the leadership strategyology is brought to the development and implementation of a specific program, plan or strategy for achieving success in leadership activities, that is, ensuring through it the effectiveness of the management decisions made in the legal field.*

It is highlighted that aggressiveness is a situational (explosive) state characterized by affective exacerbations (i.e. outbursts of anger, malice) and manifests itself through impulsive behavior that is directed at the object that caused it or concerns it.

It is substantiated that a common legal feature of the strategologies of leadership and aggressiveness from the concept of state-creating patriotism of nation in the conditions of martial law is a significant emphasis on increasing the patriotism of the nation through the activation of a sense of unity, pride for one's country and the desire to protect its interests, even on the battlefield. Both strategologies also condition the mobilization of diverse resources and the unity of the nation (support of the authorities, volunteer activities, service and joint efforts to protect the state).

It has been proven that a fundamental contradiction of globalization processes, which is practically not paid attention to, is the rise to the first positions in the state-building of the ideology of aggressiveness and its threatening concentration under the influence of market transformations. It was highlighted that earlier this aggressiveness was noticeably restrained by distances and time spaces, but now, due to the rapid acceleration of the pace of scientific and technical progress and communication links, it is becoming an increasingly active and destructive force, reinforced by military colors and violence. Provided that such aggressiveness becomes the defining policy of supranational entities and transnational companies, then the prospect of economic growth for less developed states is lost. It is well-founded that aggression can aggregate and lead to financially burdensome and undesirable consequences, especially in the era of the race for technological advantages and the production of super-weapons.

It is noted that the legal differences in the motivational mechanism of these strategologies are goals and objectives. In particular, in the strategology of leadership, the main goal can be the maintenance of peace, stability and cooperation in the international society, while in the strategology of aggression, the goals can be aimed at expanding power, territory or achieving specific political benefits. In addition, the strategology of aggression uses aggressive military means and methods, including war and aggression, while the

strategology of leadership emphasizes diplomacy, cooperation, and peaceful means of achieving goals.

Key words: legal approach, leadership strategology, aggression strategology, state-creative patriotism of nation, human rights, priority, management decisions, martial law.

Постановка проблеми. Сучасні виклики, які однак супроводжують кожну державу на етапах становлення, ставлять логічні питання щодо раціонального використання ресурсної бази (тобто зниження втрат на шляху досягнення цілей та подальшого розвитку). Доцільно також підкреслити, що природа таких викликів у значній мірі є суб'єктивною і залежить від людини, а отже підпадає під функціонування правового поля. Виходячи з цього, для забезпечення лідируючих позицій, держава через свій правничий та управлінський апарат прагне формувати й цілеспрямовано виховувати в громадян високий рівень патріотичної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини, готовності до чесного виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, які б відповідали загальним правовим цінностям світового прогресу. Не є виключенням з цього динамічного процесу й Україна, оскільки вона є важливою складовою глобального економічного простору, а тому лідерські якості та здорова агресія вкрай необхідні на її різних рівнях.

Властиво через означене, увага до національно-виховного процесу, використання котрого може реально забезпечити сталий розвиток держави у сучасному ринковому середовищі та сприяти посиленню її рейтингових позицій на належному рівні, обумовлює й потребу в цілеспрямованій реалізації заходів із проблематики стратегіології розвитку. Закономірно, що така стратегіологія повинна враховувати динаміку внутрішніх й зовнішніх трансформацій та базуватись на інноваційних засадничих положеннях, тобто у своїй фундаментальній основі передбачати ефективність

використання різнотипних ресурсів з врахуванням мотивних інтересів громадянина-споживача, забезпечуючи його життєвий простір відповідною законодавчо-нормативною базою. Об'єктивно, що для України пріоритетне місце в ній має відводитись правовим умовам воєнного стану та заходам активного забезпечення територіальної цілісності й обороноздатності в умовах повномасштабної війни з державою-анексором [1–5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначимо, що у сучасній науковій літературі часто порушуються питання, які стосуються тих чи інших аспектів стратегіології розвитку держави та ціннісного виховання особистості із своїми лідерськими проявами. Так, у працях як вітчизняних науковців, серед яких – Д. Белов, Ю. Бисага, Г. Головач, С. Головатий, В. Кобко-Одарій, Д. Кобильнік, О. Кузьмін, В. Лемак, Л. Луць, Р. Майданик, О. Макаренков, С. Максимов, В. Мельник, О. Оверчук, Н. Оніщенко, М. Оніщук, Н. Пархоменко, С. Погребняк, П. Рабінович, С. Різник, М. Савчин, О. Святоцький, Ю. Тодика, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, так і зарубіжних – R. Bird, G. Dent, D. Doran, R. Dubey, M. Giannakis, R. Gropas, P. Iglesias-Rodriguez, L. Lopucki, D. Mee, S. Park, A. Triandafyllidou, W. Weyrauch та ін., представлено організаційно-правову сутність стратегії розвитку світу й господарства, їх конституційно-національні й регіональні відмінності та генеральну узгодженість із стратегією держави; розглянуто характерні чинники, які формують й впливають на прийняття рішення щодо вибору стратегії для конкретних виробничих ситуацій [1–4; 6–13].

Однак, незважаючи на значну кількість наукових публікацій, ще не сформовано узагальнений підхід до процесу лідерства й агресивності та системного поєднання правового забезпечення і врахування патріотизму громадян в умовах воєнного стану для досягнення державотворчих цілей, що стало передумовою для розгляду.

Мета статті: на основі систематизації особливостей прояву державотворчих якостей синтезувати правові засади стратегіологій

лідерства й агресивності, виходячи з концепту державотворчого патріотизму нації за умов мирного та воєнного періодів.

Виклад основного матеріалу. Підкреслимо, що *лідерство* – це владно-управлінське вміння відчувати потребу й впливати на інших членів суспільства (індивідуумів, громаду, підрозділу, колективу, держави чи груп держав); бути ефективнішим в очах інших, через свою переконливу здатність впливати на них з метою реалізації ним ініційованих управлінських рішень. Лідерство може виступати також як мистецтво у випадку, якщо відбувається у ненав'язливій спонукальній формі, із логічною згодою на таке домінування виконавців прийнятих лідером рішень.

На певну протизагу лідерству, виступає агресивність, де в основу прийняття рішень закладається спалаховий механізм, який базується на люті чи гніві. Можливо зазначити, що *агресивність* – це ситуативний (часто вибухопроявний) стан, який характеризується афективними загостреннями (тобто спалахами гніву, злоби) і проявляється через імпульсивну поведінку, яка спрямована на об'єкт, що її обумовив, або його стосується. Агресивність може виступати також і як стратегія по відношенню до опонента, але вже на середньо- чи довготривалому періоді часу.

У правовому полі як лідерство, так і агресивність можуть активно проявлятися у залежності від специфіки та ситуативних умов ведення правового процесу й особливостей обраної стратегії поведінки сторін. Так, правові основи лідерства та агресивності все ж визначаються в різних контекстах й можуть акцентно змінюватися в залежності від держави й системи права. Зокрема, агресивність може тлумачитись по-різному, а значить й будуть різні правові наслідки за її прояву в конкретних державах.

Хоча, в загальному випадку підкреслимо, що правові основи лідерства базуються на визначених юридичних наголосах, які включають: конституція й закони, тобто через них кожна країна унормовує свій напрям

й порядок функціонування і місце лідерів у керівництві державою (тобто правові акти визначають повноваження та обов'язки як влади, так і лідерів); вибори й виборча система, в цьому контексті формуються правові положення щодо легітимного обрання лідерів та представників влади (виборчі правила, фінансування виборчого процесу, підрахунок результатів тощо); громадянські права і свободи, тобто через правові акти забезпечується дотримання прав і свобод (зокрема, свобода слова та об'єднання громадян, право на мирні демонстрації тощо).

До правових основ щодо агресивності можливо віднести: через формування кримінального законодавства кожна країна конкретизує й визначає, що конкретно вважається агресивними чи злочинними діями (зокрема, фізична агресія, злочини проти особистості і майна тощо); за допомогою міжнародного права регулюються агресивні потуги між державами (зокрема, Статут Римського Суду визначає злочин агресії та відповідальність за нього тощо); громадський порядок ґрунтується на законах щодо дотримання й забезпечення порядку та безпеки в громадських місцях чи суспільних заходах, тобто створюється правова система цілеспрямованого контролю за правовим дотриманням норм і уникнення проявів агресивної поведінки громадян.

Окрім того, виходячи з засадничих положень стратегіології можливо стверджувати, що: *стратегіологія лідерства* полягає в розробці й реалізації конкретної програми, плану чи стратегії для досягнення успіху в лідерській діяльності, тобто забезпечуючи через неї ефективність прийнятих управлінських рішень. Загалом дана стратегіологія передбачає визначення чітких цілей, способів досягнення цих цілей та методів взаємодії з іншими людьми, щоб безпосередньо впливати на них і досягти спільних результатів з проявом синергічного ефекту.

Базові положення стратегіології лідерства включають:

– візія, тобто справжній лідер має чітку візію того, куди він або вона хоче дійти, та які цілі бажає досягти. Властиво візія визначає напрямок та мету діяльності лідера;

– планування, лідерство вимагає ретельного планування, оскільки лідер повинен розробити стратегію для досягнення своєї візії, визначити конкретні кроки та ресурси, які необхідні для реалізації цієї стратегії в означений період;

– комунікація, властиво лідер повинен вміти ефективно комунікувати в контексті просування своєї візії та планів з іншими людьми. За своїм наповненням він повинен бути здатний надихати, мотивувати та впливати на інших, щоб вони приєднувалися до його зусиль, забезпечуючи тим спільну результативність;

– здатність до прийняття рішень, тобто лідер повинен бути готовим приймати важливі рішення, іноді в умовах невизначеності й тиску. Однак, він також повинен бути відповідальним за результати власних рішень та бути готовим оперативно вчитися на помилках;

– розвиток команди, властиво лідерство не обмежується лише індивідуальними зусиллями. Саме лідер повинен будувати ефективну команду, надавати можливість іншим розвиватися, досягаючи при цьому власних потенційних вершин;

– адаптація до змін, тобто лідер повинен бути готовим адаптуватися як до реальних змін у навколишньому просторі, так і до внутрішніх потреб організації або команди;

– етика та цінності, властиво справжній лідер керується власними цінностями та дотримується відповідних етичних норм у своїй діяльності.

Загальна сутність стратегіології лідерства полягає в реальній здатності лідера визначати мету, формувати й розвивати програму чи план для досягнення цілей цієї мети, взаємодіяти з іншими людьми та вчасно

приймати пріоритетно важливі управлінські рішення для досягнення успіху як в особистому, так і в професійному житті.

На відміну від стратегіології лідерства, сутність *стратегіології агресивності* полягає в тому, що організація чи особа приймає активні, енергійні та сміливі дії для досягнення власних цілей. Саме ця стратегія часто використовується в бізнесі та і в інших сферах діяльності для здобуття конкурентної переваги, ринкової домінантності чи забезпечення успіху в надзвичайно динамічному конкурентному просторі.

Базові положення стратегіології агресивності включають:

– захоплення ринку, практично організації, які обирають саме агресивну стратегію, часто прагнуть завоювати більшу частку ринку, навіть за рахунок своїх конкурентів. У цьому контексті, такі організаційні структури можуть впроваджувати нові продукти або послуги, використовувати акції та знижки для залучення клієнтів та активно виходити на нові ринки;

– інновації, властиво агресивні стратегії часто включають наголос на інноваціях та постійному вдосконаленні продукту. Організації, які обирають цей метод, цілеспрямовано вкладають значні ресурсні зусилля у розробку нових технологій, продуктів або процесів;

– захист від конкурентів, тобто підходи до агресивності також можуть включати заходи для захисту від конкурентів, зокрема, судові позови, патенти чи поглинання конкуруючих структур;

– стосунки з клієнтами, за них агресивна стратегія може передбачати активне залучення та збереження клієнтів шляхом надання високоякісних продуктів або послуг, відмінного обслуговування й конкурентоспроможних цін;

– співпраця і стратегічні партнерства, у цьому контексті деякі організації обирають агресивну стратегію через укладення стратегічних

партнерств і співпрацю з іншими фірмами, маючи на увазі спільні потуги у розвитку ринку чи поділу ресурсів;

– виживання в кризових ситуаціях, тобто агресивна стратегія може бути використана для подолання складних економічних чи організаційних викликів, включаючи фінансові кризи й трансформації у ринкових умовах.

Можливо стверджувати, що сутність стратегіології агресивності в навколишньому просторі полягає в активних та сміливих діях з метою досягнення цілей (незважаючи на обмеження та перепони, зокрема, і правові) й створення конкурентних переваг. Однак практичне застосування такого методу може призвести до загострення ризиків та вимагає коректного аналізу й планування.

Доцільно зазначити, що стратегіології лідерства й агресивності базуються на низці принципів й завдань, які визначають як їх особливості сутнісного наповнення, так і логічну спрямованість (табл. 1–2).

Так, у стратегіології лідерства в контексті аналізу внутрішнього середовища організації оцінювальні методи дозволяють лідерам оцінити власні ресурси, можливості та обмеження. Означене дозволяє розробити стратегію, яка враховує сильні і слабкі сторони організації.

Таблиця 1

Базові принципи і завдання стратегіології лідерства

Принцип	Характерне проявне відображення	Завдання	Характерне проявне відображення
Візія й напрямок	Лідерство передбачає розробку прогресивної візії та визначення напрямку руху, яким лідер та його команда повинні слідувати. Візія агрегує цілісність та мету діяльності	Визначення цілей та стратегії	Лідер має визначити конкретні цілі та розробити стратегію для їх досягнення
Розвиток спільної мети	Лідер повинен вміти об'єднати команду навколо спільних цілей та переконати у пріоритеті цих цілей	Розвиток спільної культури	Лідер повинен сприяти формуванню та підтримці корпоративної культури, яка відповідає цінностям й цілям організації

Приклад й вірець	Лідер повинен бути прикладом для інших своїми власними діями, цінностями та етикою, тобто забезпечувати високий стандарт професіоналізму й поведінки	Управління ризиками	Лідер повинен бути готовим управляти ризиками та самостійно приймати важливі рішення в реальних умовах невизначеності
Підтримка й розвиток команди	Лідер повинен вкладати зусилля в розвиток та підтримку команди, розбудовуючи процес взаємодопомоги й співпраці	Співпраця і взаємодія	Лідер повинен створювати умови для співпраці та командної взаємодії, сприяючи побудові довіри та партнерства
Адаптація та інновації	Лідер повинен бути готовим до змін та інновацій, шукати нові можливості й вміло адаптувати стратегію	Розвиток власного лідерства	Лідер повинен постійно розвивати власні лідерські навички та вміння.
Вплив і комунікація	Лідер повинен вміти результативно впливати на оточуючих і провадити прозору та ефективну комунікацію з командою й іншими сторонами.		

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 2

Базові принципи і завдання стратегіології агресивності

Принцип	Характерне проявне відображення	Завдання	Характерне проявне відображення
Захоплення ринку	Одним із пріоритетних принципів виступає спрямованість на завоювання більшої частки ринку. Так, організація або особа, що обирає агресивну стратегію, ставить завдання стати лідером у галузі, розширити свою клієнтську базу та наростити обсяги продаж	Розширення ринкової присутності	Одним із пріоритетних завдань агресивної стратегії в сучасних умовах стає активне розширення присутності на ринку, тобто цілеспрямоване й наступальне завоювання нових збутових сегментів або ринків збуту продукції чи послуг

Інновації	Агресивні стратегії часто роблять акцент на інноваціях і реалізації нових продуктів, послуг або технологій на ринку. Означене допомагає створити конкурентну перевагу і забезпечити ринкове домінування	Захист від конкурентів	Агресивна стратегія може включати правові заходи для захисту від конкурентів, зокрема, судові позови, патенти чи поглинання конкурентів
Конкурентний тиск	Агресивні лідери активно змагаються з конкурентами, намагаючись витіснити їх з ринку, зокрема, через активне використання тактики конкурентної агресії (знижки, маркетингові кампанії або навіть судові процеси)	Підвищення конкурентоспроможності	Забезпечується через зусилля щодо підвищення конкурентоспроможності, зокрема, оптимізація виробництва або зниження витрат на шляху до споживача
Акції й розвиток	Часто агресивні стратегії включають у себе акції, знижки та інші додаткові стимули для залучення нових клієнтів і розширення бізнесу	Створення значного впливу	Агресивні лідери намагаються сформувати вагомий вплив на ринку, галузь або суспільство загалом
Реакція на зміни	Агресивні лідери оперативно реагують на зміни у ринкових умовах, змінюючи свої стратегії відповідно до ситуації.	Розширення інновацій	Агресивні стратегії можуть включати конкретні зусилля щодо розвитку нових продуктів, послуг або технологій.

Джерело: сформовано авторами

Через аналіз зовнішнього середовища (економічні, політичні, соціокультурні та технологічні фактори) ідентифікуються можливості та загрози, які супроводжують організацію на ринку. Оцінювальне визначення стратегічних цілей і пріоритетів допомагає лідерам виділити стратегічні цілі й ринкові ніші, де лідерство забезпечує успіх. Водночас, використання після розробки стратегії ще моніторингу й контролю обумовлює гнучкість у роботі та корективах, забезпечуючи тим досягнення поставлених цілей.

Окрім того, оцінювальні методи в стратегіології агресивності дозволяють виділити природу й розуміння масштабів потенційних загроз (зокрема, можливі дії конкурентів, терористичних груп, кіберзлочинців

тощо). Означене дозволяє розробити превентивні стратегії, запобігаючи агресивним актам. Оцінювання також може бути використано для реагування на кризові ситуації та відновлення після агресивних подій, надаючи додаткову інформацію для прийняття управлінських рішень та реагування на події. Через оцінювальні методи, зокрема щодо моніторингу та контролю, визначаються агресивні тенденції, аналізуються наслідки, що додатково допомагає удосконалювати стратегії протидії, підвищуючи ефективність рішень й правового характеру.

Зазначимо також, що оцінювальні методи в правових засадах щодо стратегіології лідерства використовуються з метою визначення легітимності та відповідності дій лідерів чинному законодавству та конституції. Означене важливе для забезпечення засадничих положень демократії та правопорядку. Вже через належний контроль за владою вдається запобігти зловживанню владою та корупційним проявам. Характерно, що оцінювальні методи допомагають забезпечити виконання прав і свобод громадян та відстоювати їхні інтереси в контексті лідерства.

Водночас, оцінювальні методи в правових засадах щодо стратегіології агресивності, в контексті запобігання конфліктам і агресії використовуються для коректного аналізу потенційних джерел конфліктів та агресії, щоб обґрунтовано приймати заходи для їхнього запобігання.

В сучасних умовах, коли глобальні загрози та виклики зростають й потребують адекватного реагування, важливість оцінювальних методів у стратегіології лідерства та стратегіології агресивності підвищується, оскільки вони допомагають суб'єктам приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідно до ситуативних умов.

Властиво рівень як лідерства, так і агресивності може бути оцінений за різними показниками та методами (табл. 3).

Оцінювання рівня лідерства та агресивності за показниками

Показник	Оцінювання рівня	
	<i>лідерство</i>	<i>агресивність</i>
Спостереження та поведінка	Спостереження за тим, як людина взаємодіє з іншими в групі або команді. Лідери часто проявляють власну ініціативу, впливають на інших, намагаються керувати ситуацією	Агресивна поведінка може бути виявлена через конфлікти, фізичну або вербальну агресію
Самооцінка та оцінка інших	Оцінка самого себе щодо рівня впливу на інших та здатності керувати ситуацією може бути важливою складовою лідерського потенціалу	Запитання для інших про вашу лідерську здатність та агресивність також може допомогти отримати об'єктивну оцінку
Здатність до комунікації	Лідери зазвичай володіють відмінними навичками комунікації. Вони вміють ефективно висловлювати свої думки, слухати інших і впливати на них	Агресивність може виявлятися через неадекватну комунікацію, неповагу до думок інших або намагання використовувати агресію для досягнення своїх цілей
Результати та досягнення	Лідери часто мають вплив на досягнення групи або організації. Їхні досягнення та успіхи можуть бути показником їхнього лідерства	Агресивність може також виявлятися через результати, особливо якщо це досягнуто за рахунок конфліктів чи недоброзичливих методів
Здатність до співпраці	Лідери часто вміють співпрацювати з іншими і вирішувати конфлікти конструктивно.	Агресивність може виявлятися в неспроможності співпрацювати та розв'язувати конфлікти мирним шляхом.

Джерело: сформовано авторами

Доцільно також наголосити, що рівень лідерства та агресивності – це складні та багатогранні характеристики, а тому оцінка цих рис в індивідуума може бути суб'єктивною та залежить від контексту. Виходячи з зазначеного, щоб отримати більш об'єктивну оцінку, варто використовувати комбінацію різних методів та джерел інформації за конкретних умов.

Відчутно зміщуються пріоритетні кроки в стратегіології лідерства та стратегіології агресивності в концепті державотворчого патріотизму нації за умов воєнного стану, оскільки вони відмінні за своєю спрямованістю і підходом (табл. 4).

Практично стратегіологія лідерства в концепті державотворчого патріотизму нації за умов воєнного стану орієнтується на забезпечення єдності й моральної впевненості громадян, що спонукає націю до активної взаємо підтримки один одного. Лідери виступають синтезаторами духовного духу й патріотизму серед населення в складний період, забезпечуючи тим свідому віру в перемогу та пріоритетність єдності нації. Через дипломатію й міжнародну співпрацю акцентується увага на мирному вирішенні конфліктів, забезпечується міжнародна підтримка й партнерство. Вибір лідерами стратегії підтримки національних цінностей та ідентичності акцентує увагу на збереження й підтримці своїх ціннісних орієнтирів з властивою культурною ідентичністю. В цій стратегії пріоритетом стає забезпечення дотримання прав людини та гідності навіть в умовах воєнного стану. За стратегії лідерства у цьому жорсткому воєнному процесі проходить активізація об'єднанню різних соціальних та політичних груп щодо національного єднання і досягнення спільних цілей державотворення.

На відміну від означеного стратегіологія агресивності в концепті державотворчого патріотизму нації за умов воєнного стану спрямована більше на жорсткість щодо захисту та відстоювання національних інтересів, навіть якщо це вимагає проведення військових дій. Дана стратегія може включати активне використання силових методів, ведення війни та військових операцій для досягнення поставлених цілей.

Таблиця 4

Пріоритетні акценти в стратегіологіях лідерства та агресивності в концепті державотворчого патріотизму нації за умов воєнного стану

Пріоритет	Стратегіологічна мета	
	<i>лідерство</i>	<i>агресивність</i>
Спрямованість	Базовою метою стратегії лідерства стає збереження та підвищення єдності й моральної впевненості нації. Тому лідери, які забезпечують стратегію лідерства у війну, намагаються	Стратегія агресивності може бути спрямована на захист національних інтересів будь-якою ціною, зокрема, через ведення активних військових операцій. Ця стратегія може

	активізувати почуття надії й довіри в націю, спонукати до співробітництва та підтримувати національну ідентичність	включати агресивні дії проти інших держав з метою досягнення своїх цілей
Підхід	Вона цілеспрямована на спонукання нації до об'єднання і спільної боротьби. Лідери, що обирають цю стратегію, можуть намагатися зберегти мир та стабільність, залучаючи громадян до необхідних завдань, таких як гуманітарна допомога й післявоєнна відбудова	Вона може включати агресивні дії, ведення війни та використання силових методів для досягнення власних цілей. Ця стратегія може вимагати силового підходу до вирішення загроз та обумовлювати проведення військових операцій
Співпраця й дипломатія	Лідери, які реалізують стратегії лідерства, можуть акцентувати увагу на міжнародній співпраці, дипломатії й мирному вирішенні конфліктів. Вони намагаються вести перемовини та формувати партнерські відносини з іншими державами	Як правило включає акцент на використанні сили й агресії для досягнення своїх цілей. Дипломатія може бути використана як додатковий інструмент, але не завжди є базовим засобом щодо досягнення цілей
Суспільна підтримка	Зазвичай потребує наростаючої підтримки та легітимності серед населення. Лідери, які вибирають цю стратегію, повинні мати підтримку громадян для успішної реалізації своїх рішень.	Може призвести до поділу суспільства, а також ризику втрати підтримки громадян через жертви та негативні наслідки воєнних дій.

Джерело: сформовано авторами

Загалом, правовий вибір між стратегіологією лідерства та стратегіологією агресивності в умовах воєнного стану визначається метою й цілями лідерів, а також загальною національною стратегіологією. У цьому контексті важливо розуміти перспективи та усвідомлювати наслідки від правового вибору цих стратегій з врахуванням їх реального впливу на національну ідентичність й міжнародні відносини.

Підкреслимо, що дещо трансформується увага в оцінці рівнів лідерства та агресивності з концепту державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану, оскільки вираженням пріоритетом стає готовність лідера приймати рішення та відповідати за їх наслідки. Так, воєнний лідер повинен бути здатним приймати як важливі рішення, так і брати на себе

відповідальність за безпеку та захист нації. Окрім того, лідери повинні бути здатними мобілізувати ресурси, включаючи військові, економічні та людські ресурси, для забезпечення оборони нації й територіальної цілісності держави. Воєнні лідери повинні володіти стратегічним мисленням, тобто вміти розробляти ефективні військові стратегії та тактики, спрямовані на захист національних інтересів. Дані лідери мають мати здатність встановлювати дипломатичні відносини та співпрацювати з іншими країнами для забезпечення міжнародної підтримки та обміну інформацією, яка може бути ключовою. Водночас, лідери в умовах воєнного стану повинні активно підтримували та пропагували національні цінності та ідентичність для збереження єдності нації. Вони ж мають забезпечити дотримання прав людини та гідності навіть в умовах війни з відповідністю нормам міжнародного права, тобто дотриманням міжнародних норм у рамках військових дій. Достатньо конкретизованим показником лідерства в умовах воєнного стану стає й здатність вести перемовини та досягати мирного вирішення воєнної загрози. Властиво, щоб цілеспрямовано забезпечити виконання цих оціночних напрямів лідери повинні мати підтримку та легітимність серед населення для ефективного управління в умовах воєнного стану.

Правовий підхід в стратегіологіях лідерства та агресивності з концепту державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану не зважаючи на свою принципову спрямованість має й певні відмінності, які в лідерстві більше мають демократичний характер, то в агресивності проявляється домінування жорсткості, хоча кінцеві цілі можуть бути однакові. Так, в стратегіології лідерства за означених умов виділяється наголос на захист прав і свобод людини. Він може включати дотримання міжнародних конвенцій (зокрема, Женевських), які регулюють поведження з військовополоненими та цивільними особами під час військових конфліктів. Окрім того, правовий підхід повинен спрямовуватися на

збереження правопорядку в умовах воєнного стану, оскільки забезпечення безпеки громадян та інфраструктури може ставати досить пріоритетним аспектом лідерства. В цих умовах характерно забезпечити гуманітарну допомогу і захист вразливих груп населення, таких як діти, жінки, літні жителі та внутрішньо переміщені особи. Якщо війна має міжнародний характер, то правовий підхід також повинен враховувати міжнародні закони й норми (зокрема, правила ведення війни та міжнародні договори). Оскільки лідерство має легітимну підставу, підтримувану законами та конституцією, то і воєнний стан повинен застосовуватися в межах правового порядку та з дотриманням конституційних принципів. Фундаментальним аспектом за цих умов є захист державного суверенітету з врахуванням доктринальних положень державотворчого патріотизму нації.

Доцільно також наголосити, що дотримання правового підходу у стратегіології агресивності, особливо в умовах воєнного стану, є складним завданням, оскільки вимагає балансування між поняттями державотворчого патріотизму нації і правового порядку. У цьому контексті доцільно розуміти, що агресивні дії та військова агресія порушують міжнародне право, а це може призвести до серйозних наслідків для держави. Виходячи з означеного та для уникнення відповідних санкцій потрібно за цих умов дотримуватись міжнародного права, зокрема, правил ведення війни. Окрім того, незважаючи на жорсткість ситуації права і свободи громадян повинні бути захищені, і будь-які дії, що порушують ці права, повинні бути обмежені настільки, наскільки це можливо. За цих умов додатково проявляється гуманітарна політика держави, оскільки вона повинна бути готовою до забезпечення гуманітарної допомоги і захисту вразливих груп населення, які можуть постраждати внаслідок агресивних дій. Паралельно з цим необхідно враховувати міжнародні реакції та наслідки агресивних дій, оскільки порушення міжнародного права може призвести до санкцій та жорсткій ізоляції на міжнародній арені. Пріоритетом є й те, що в окреслених

мовах держава повинна дотримуватися власних конституційних норм та юридичних процедур

Однак, агресивність і воєнна агресія не завжди сумісні з правовим підходом, оскільки вони часто суперечать міжнародному праву та правам людини. Водночас, дотримання правових норм і принципів надзвичайно важливо для збереження міжнародного миру та безпеки, навіть в умовах загострення конфлікту чи впровадження правового воєнного стану.

Узагальнену структуру взаємозв'язків правового підходу в стратегіологіях лідерства та агресивності з позиції державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану наведено на рис. 1.

Зазначимо, що правовий підхід має як спільні, так і відмінні ознаки в стратегіологіях лідерства та агресивності за означених умов. Так, до спільних ознак можливо віднести: збереження прав людини, міжнародне право та збереження державотворчого патріотизму нації.

Підкреслимо, що збереження прав людини в правому підході, як в стратегіології лідерства, так і стратегіології агресивності з концепту державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану базується на декількох ключових засадах. Так, незважаючи на специфіку обох стратегіологій, дотримання прав людини є фундаментальним принципом в обох випадках.

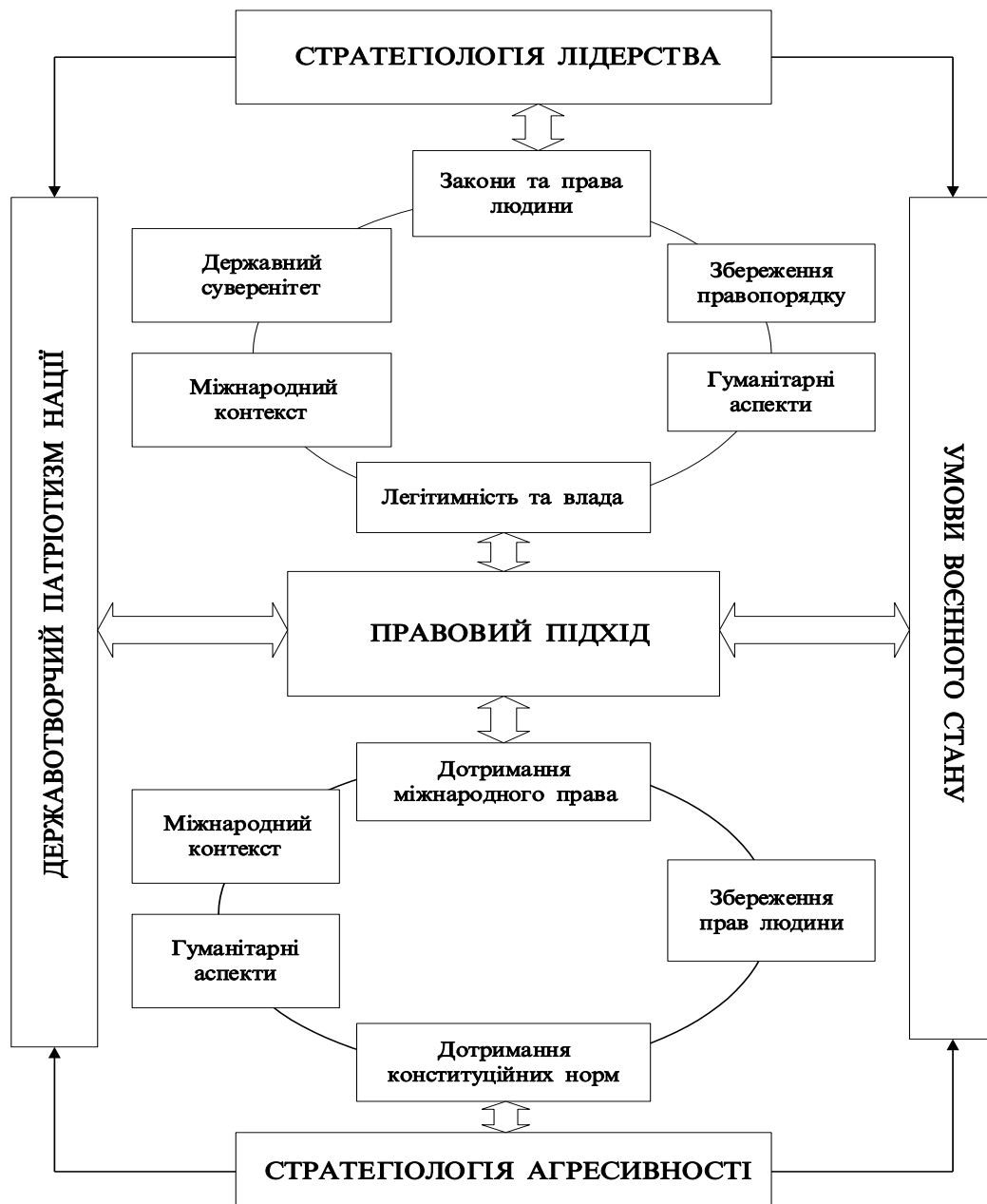

Рис. 1. Правовий підхід в стратегіологіях лідерства та агресивності з концепту державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану

Джерело: власна розробка

Зокрема, засадничі положення, які забезпечують збереження прав людини в цих стратегіологіях зводяться до наступного: в контексті універсальності прав людини це означає, що ці права повинні захищатися для всіх людей, незалежно від їхньої національності, релігії, статі тощо (тобто ця засада повинна залишатися незмінною, навіть в умовах воєнного

стану). За іншим правовим положенням, яке також незмінне: за жодними обставинами не допускається піддавання жорстокостям або катуванню осіб, навіть в умовах воєнного стану. Окрім того, навіть в умовах воєнного стану зберігаються правова засада справедливості та права на справедливий судовий процес для всіх осіб, які підпадають під юрисдикцію. Забороняється й дискримінація, тобто ніхто ніхто не повинен піддаватися їй на будь-якій підставі, включаючи расову, національну, релігійну чи гендерну приналежність. За засадою непорушності особистості та приватності забороняється несанкціонована перевірка особистих речей та приватності осіб, відповідно має дотримуватись й гуманне поводження без піддавання тортурам й іншому жорсткому поводженню.

Властиво ці засадничі положення є важливими навіть в умовах воєнного стану, а значить лідери та держави мають дотримуватись юридичних основ, приймаючи рішення в гармонії завдань означених стратегіологій, забезпечуючи при цьому захист прав та гідність людей.

Важливі засадничі положення щодо обох стратегіологій в правовому підході відносяться й до міжнародного права. Так, згідно нього, суверенітет кожної держави повинен бути дотриманим, тобто жодна інша держава не має права втручатися у внутрішні справи і обмежувати територіальну цілісність іншої держави без її згоди. Збереження міжнародного миру й безпеки проходить через засаду заборону агресії, тобто незаконного використання сили або загрози її застосування. Міжнародне право функціонує на дотриманні усіх міжнародних договорів та угод, які держави уклали. Властиво право на захист прав людини і заборона порушення цих прав є фундаментальними принципами міжнародного права, які мають застосовуватися навіть в умовах воєнного стану. Держави мають зобов'язання перед міжнародним співтовариством і мають право на захист своїх інтересів шляхом діалогу та співпраці.

Практично у стратегіології лідерства, зазвичай, більший акцент робиться на дотриманні цих засад для зміцнення співпраці, збереження миру й підтримання стабільності у міжнародних відносинах. На відміну від цього у стратегіології агресивності, виникають конфліктні ситуації за цими засадничими положеннями, оскільки порушення суверенітету, агресія та порушення прав людини можуть призвести до відчутних міжнародних конфліктів і санкцій. Хоча, незалежно від обраного стратегіологічного варіанту, міжнародне право має за мету забезпечувати порядок та справедливість у міжнародних відносинах навіть в умовах воєнного стану.

Забезпечення й активізація мотивного механізму державотворчого патріотизму нації у правовому підході щодо стратегіологій лідерства та агресивності в умовах воєнного стану має певні спільні ознаки. Так, політичні лідери можуть використовувати своє лідерство для мотивації громадян та підтримки патріотичних цілей через активізацію національних цінностей, відзначення героїчних подвигів та створення патріотичного настрою серед нації. Властиво й засоби масової інформації можуть бути використані для підсилення національного патріотизму та підтримки національних цілей, зокрема, через розповсюдження патріотичних повідомлень, героїчних історій і символіки. Окрім того, держави можуть заохочувати громадян до служіння та патріотичних дій через нагородження та визнання, зокрема, вищі звання, нагороди, грошові винагороди, або інші переваги для тих, хто вносить вагомий внесок у справу національного державотворчого патріотизму й становлення. Особливе місце в такому порівняльному стратегіологічному процесі відводиться освіті й історії, оскільки через них, тобто через науку й свідоме розуміння власної історії, культури та досягнень нації може підсилюватись почуття державотворчого патріотизму серед населення. Загалом, створення об'єднаного фронту та залучення спільних зусиль для захисту країни дозволяє зміцнювати

патріотичний дух населення та служити активним мотивуючим фактором, забезпечуючи перемогу над агресором.

Властиво ці механізми можуть використовуватися як у стратегіології лідерства (спрямована на співпрацю та зміцнення нації), так і у стратегіології агресивності (спрямована на досягнення певних цілей через використання жорсткої сили). Однак, важливо розуміти, що найважливішим пріоритетом правового підходу навіть в умовах воєнного стану залишається дотримання прав людини та міжнародних стандартів.

Загалом мотивний механізм державотворчого патріотизму нації в правовому підході може відрізнятися в залежності від конкретного контексту і цілей, проте спільні ознаки та відмінності в правовому підході до стратегіологій лідерства та стратегіологій агресивності в умовах воєнного стану зберігаються. Так, до спільної ознаки обох стратегіологій відноситься значна акцентуація на нарощування патріотизму нації через активізацію почуття єдності, гордості за свою країну та бажання захищати її інтереси, навіть на полі бою. Обидві стратегіології також обумовлюють мобілізацію різнопланових ресурсів та згуртування нації (підтримка влади, волонтерська діяльність, служіння та спільні зусилля для захисту держави).

Водночас, відмінностями у мотивному механізмі щодо означеного виступають цілі та завдання. Зокрема, у стратегіології лідерства, головною метою може бути підтримка миру, стабільності та співпраця в міжнародному товаристві, тоді як у стратегіології агресивності цілі можуть бути спрямовані на розширення владних повноважень, території чи досягнення конкретних політичних вигод. Окрім того, в стратегіології агресивності використовуються агресивні військові засоби та методи, включаючи війну та агресію, тоді як у стратегіології лідерства наголошується на дипломатії, співпраці й мирних засобах досягнення цілей. Свої особливості в умовах воєнного стану мають ознаки, що стосуються міжнародних відносин, оскільки в стратегіології лідерства ставиться

базовий акцент на співпрацю та підтримку міжнародних норм й стандартів, тоді як стратегіологія агресивності призводить до міжнародного реагування, включаючи санкції й ізоляцію.

Що ж до відмінностей в правовому підході відносно обох стратегіологій в таких умовах то вони також мають характерні ознаки. Зокрема, за напрямом ціль та природа: якщо у стратегіології лідерства базовою метою є формування й зміцнення національних взаємовідносин та гармонії в суспільстві, то у стратегіології агресивності, навпаки, ціль може полягати в захопленні влади або території на шкоду іншим державам. За напрямом сприйняття на міжнародному рівні: стратегіологія агресивності може призвести до нарощування міжнародних санкцій та ізоляції, в той час як стратегіологія лідерства може призвести до дієвої підтримки і співпраці на міжнародному рівні. Окрім того, у стратегіології агресивності може бути використано агресивні військові засоби, тоді як стратегіологія лідерства може активно використовувати дипломатію, співпрацю та мирні засоби для досягнення цілей. Відмінністю є й те, що у стратегіології агресивності може бути більше негативних наслідків для міжнародних відносин та довкілля, порівняно з стратегіологією лідерства, яка спрямована на позитивні ознаки: єдність й мирне співіснування.

Загалом, правовий підхід у цих стратегіологіях може мати спільні принципи, такі як дотримання конституційних прав людини та міжнародного права, але має різну мету, сприйняття на міжнародному рівні та й методи впливу, обумовлюючи їхні суттєві відмінності.

Висновки. Правові засади стратегіологій лідерства та агресивності з концепту державотворчого патріотизму нації мають як спільні, так і відмінні ознаки, насамперед в контексті мети і використання сили. Зокрема, в контексті спільності прагнення до досягнення мети то державотворчий патріотизм нації виступає активним мотиватором, забезпечуючи результуючу позитивність. Окрім того, обидві стратегіології включають і

використання сили, щоб досягати своїх цілей. В контексті відмінних ознак то способи досягнення мети, міжнаціональні й ідеологічні особливості також мають місце. Зокрема, у стратегіології лідерства підкреслюється важливість ведення діалогу, дипломатії та співпраці для досягнення цілей. Лідери часто намагаються впливати на інших через демократичний приклад і аргументи. З іншого боку, стратегіологія агресивності може включати в себе насильство, вторгнення і загрози для забезпечення своїх інтересів.

З загальних положень стратегіології, загострення агресивності державотворення, національних поглядів і конфліктів може бути ще більш руйнівним та виявитись значно раніше за загрозову світову динаміку вичерпання природно-сировинних ресурсів, зміну клімату (ймовірний потоп), загальним порушенням концептуальних засад сталого розвитку.

Зазначимо, що у правовому підході щодо стратегіології лідерства вагомий акцент зазвичай робиться на інтеграційній співпраці, дотриманні міжнародних стандартів і зобов'язань, а також на підтримці міжнародного співробітництва. У цьому ж підході щодо стратегіології агресивності, навпаки, може існувати агресивне ставлення до інших країн та націй, конфлікти і суперечки. Окрім того, лідерство може активізувати ідеологію єдності, тоді як агресивні стратегії можуть ґрунтуватися на ідеологіях конфронтації чи націоналістичних проявах.

Відчутно зміщуються акценти в правовому підході щодо спільності та відмінності ознак у стратегіологіях лідерства й агресивності за концепту державотворчого патріотизму нації в умовах воєнного стану. Так, означене проявляється щодо спільності патріотизму, як об'єднуючий чинник обох стратегіологій. Застосування концепту державотворчого патріотизму нації як засобу для мобілізації громадян до захисту суверенності держави та отримання їхньої підтримки, включаючи військові дії й економічні зусилля, обумовлює єднання їх прагнень, а значить переможний результат.

У відмінних ознаках щодо стратегіології лідерства зазвичай наголошується на дотриманні міжнародного права та гуманітарних стандартів, зокрема, уникненні цивільних жертв і застосування дипломатичних шляхів для вирішення військових загроз. В умовах воєнного стану стратегіологія агресивності активізує та включає в себе агресивні й злочинні методи, зокрема, напади на цивільних осіб, катування та інші злочини щодо людяності, приватної власності й дотримання вимог міжнародного права.

Загалом, хоча обидві стратегіології й використовують в правовому підході базові засади державотворчого патріотизму для мобілізації нації в умовах воєнного стану, але їхні конкретні методи та засоби можуть бути суттєво відмінні, включаючи як способи ведення війни, так і дотримання міжнародних правових актів.

Література

1. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта інвестиційного зростання : монографія. Львів : Колір ПРО, 2018. 480 с. (Серія «Держава і стратегіологія»).
2. Карпінський Б. А., Карпінська О. Б. Мотив як управлінська основа державотворчого патріотизму нації з позиції стратегіології розвитку держави. *Бізнес Інформ*. 2023. №2. С. 6–15. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-6-15>.
3. Карпінський Б. А. Агресивність як управлінська проблема у стратегіології розвитку підприємництва. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 30 листоп. 2018 р. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т. Харків, 2018. С. 421–423. URL: <https://dspace.khadi.kharkov.ua/dspace/handle/123456789/12999> (дата звернення: 02.11.2023).

4. Макаренко О. Л. Правова визначеність добрих чеснот в образі українців як умова їхньої інтеграції до Європейського Союзу. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 40–48. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.6>.
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 16.10.2023).
6. Юридична енциклопедія : в 6 томах / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998–2003.
7. Iglesias-Rodriguez P., Triandafyllidou A., Gropas R. After the Financial Crisis: Shifting Legal, Economic and Political Paradigms. London : Palgrave Macmillan, 2016. 365 p.
8. Bird R. C. Law, Strategy, and Competitive Advantage. *Connecticut Law Review*. 2011. 131. URL: https://opencommons.uconn.edu/law_review/131 (дата звернення: 17.10.2023).
9. Dent G. W. The Role of Lawyers in Strategic Alliances. 2003. URL: https://scholarlycommons.law.case.edu/faculty_publications/249 (дата звернення: 16.10.2023).
10. Giannakis M., Doran D., Mee D., Dubey R. The design and delivery of modular legal services: implications for supply chain strategy. *International Journal of Production Research*. 2018. Vol. 56, Is. 20. doi: <https://doi.org/10.1080/00207543.2018.1449976>.
11. Masson A., Shariff M. J. Legal Strategies. Verlag Berlin Heidelberg. 2009. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-02135-0>.
12. Lopucki L. M., Weyrauch W. O. A Theory of Legal Strategy. *Duke Law Journal*. 2020. Vol. 49, No. 6. P. 1405–1486. doi: <https://doi.org/10.2307/1373051>.

13. Park S. K. Legal Strategy Disrupted: Managing Climate Change and Regulatory Transformation. *American Business Law Journal*. 2021. Vol. 58, Is. 4. P. 711–749. DOI: <https://doi.org/10.1111/ablj.12194>.

References

1. Karpinskyi, B. A. (2018). Derzhavotvorchyy patriotyzm natsiyi: podatkova dominanta investytsiynoho zrostannya [State-creative patriotism of nation: tax dominant of investment growth]. L'viv: Kolir PRO (Seriya “Derzhava i stratehiolohiya”) [in Ukrainian].
2. Karpinskyi, B. A., & Karpinska, O. B. (2023). Motyv yak upravlinska osnova derzhavotvorchoho patriotyzmu natsii z pozytsii stratehiolohii rozvytku derzhavy [Motiveas a Managerial Basis of the State-Creating Patriotism of the Nation from the Standpoint of the State Development Strategiology]. *Biznes Inform – Business Inform*, 2, 6–15. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-6-15> [in Ukrainian].
3. Karpinskyi, B. A. (2018). Ahresyvnist yak upravlinska problema u stratehiolohii rozvytku pidpriumnytstva [Aggressiveness as a management problem in the strategiology of entrepreneurship development]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriumnytstva – Problems and prospects of entrepreneurship development*. Materialy XII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 30 lystop. 2018 r. / Kharkiv. nats. avtomob.-dor. un-t. (pp. 421–423). Retrieved from <https://dspace.khadi.kharkov.ua/dspace/handle/123456789/12999> [in Ukrainian].
4. Makarenkov, O. L. (2023). Pravova vyznachenist dobrykh chesnot v obrazi ukraintsiv yak umova yikhnoi intehtratsii do Yevropeiskoho Soiuzu [Legal determination of good virtues in the image of Ukrainians as a condition for their integration into the European Union]. *Pravo i suspilstvo – Law and*

- society, 3, 40–48. doi: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.6> [in Ukrainian].
5. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].
 6. Iurydychna entsyklopediia: v 6 tomakh [Legal encyclopedia: in 6 volumes]. (1998–2003). / Redcol.: Yu. S. Shemshuchenko (rep. ed.) and others. K.: «Ukrainian Encyclopedia» named after M. P. Bazhana [in Ukrainian].
 7. Iglesias-Rodriguez, P., Triandafyllidou, A., & Gropas, R. (2016). After the Financial Crisis: Shifting Legal, Economic and Political Paradigms. London: Palgrave Macmillan. 365 p.
 8. Bird, R. C. (2011). Law, Strategy, and Competitive Advantage. *Connecticut Law Review*, 131. Retrieved from https://opencommons.uconn.edu/law_review/131.
 9. Dent, G. W. (2003). The Role of Lawyers in Strategic Alliances. Retrieved from https://scholarlycommons.law.case.edu/faculty_publications/249.
 10. Giannakis, M., Doran, D., Mee, D., & Dubey, R. (2018). The design and delivery of modular legal services: implications for supply chain strategy. *International Journal of Production Research*, 56(20). doi: <https://doi.org/10.1080/00207543.2018.1449976>.
 11. Masson, A., & Shariff, M. J. (2009). Legal Strategies. Verlag Berlin Heidelberg. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-02135-0>.
 12. Lopucki, L. M., & Weyrauch, W. O. (2020). A Theory of Legal Strategy. *Duke Law Journal*, 49(6). 1405–1486. doi: <https://doi.org/10.2307/1373051>.
 13. Park, S. K. (2021). Legal Strategy Disrupted: Managing Climate Change and Regulatory Transformation. *American Business Law Journal*, 58(4). 711–749. doi: <https://doi.org/10.1111/ablj.12194>.